

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.4.102](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.4.102)

УДК 323.2-042.5/.8:316.3

*Н. Г. Єршова,
магістр публічного управління та адміністрування
ORCID 0000-0001-6923-6570*

ПУБЛІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ: ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

*Nadiia Yershova
Master's Degree in Public Management and Administration*

PUBLIC COMMUNICATION IN PUBLIC POLICY: DETERMINATION OF THE MAIN CONCEPTS

Стаття присвячена визначенню базових понять публічної комунікації у публічній політиці. Проаналізовано основні наукові підходи до розуміння змісту понять «комунікація», «соціальна комунікація», «спілкування», «політична комунікація», «публічна комунікація». З'ясовано співвідношення зазначених понять. Установлено, що у контексті об'єктно-предметної сфери дослідження є цілком коректною синонімізація понять «комунікація» і «соціальна комунікація», не буде помилкою й використання терміна «спілкування» при викладенні отриманих результатів.

Запропоновано визначення політичної комунікації як різновиду соціальної комунікації, що представляє собою особливу форму інформаційного обміну – обміну політично значущою інформацією, систему взаємодії політичних акторів з приводу влади, владних відносин, результатом яких є цілеспрямований вплив акторів один на одного та соціальну структуру (суспільство) у цілому.

Сформульовано визначення публічної комунікації як форми соціальної комунікації, яка реалізується у публічній сфері (просторі), представлена системою взаємодії політичних і неполітичних акторів в умовах, які дають можливість активізувати участь громадян у політичному процесі і через соціально-політичний дискурс сформувати суспільно значущі цілі.

The article is devoted to the definition of basic concepts of public communication in public policy. The basic scientific approaches to the understanding of the content of concepts “communication”, “social communication”, “conversation”, “political communication”, “public communication” are analyzed. The correlation between these concepts is revealed. It has been established that in the context of the object-scope of the study, the synonymization of the concepts of “communication” and “social communication” is completely correct, it will not be a mistake to use the term “conversation” when presenting the results. Without attention to the technical and biological aspects of communication, the terms “communication” (in its social sense), “social communication” refers to the processes of information exchange in society through verbal (linguistic) – “communication”, and nonverbal (facial expressions, gestures, intonation, material carriers of culture, etc.) of means.

The definition of political communication as a kind of social communication is proposed: it is a special form of information exchange – the exchange of politically meaningful information, the system of interactions of political actors in relation to power, power relations, the result of which is the purposeful influence of actors on each other and the social structure (society) as a whole.

There is formulated the definition of public communication as a form of social communication, which is implemented in the public sphere (space), is represented by a system of interactions between political and non-political actors in conditions that enable to increase the participation of citizens in the political process and to form socially significant goals through socio-political discourse.

The general features of the approach to the distinction between public and political communications are outlined: “public communication” in a certain sense is a broader concept than “political communication”, since it includes, for example, actions of non-political actors, formally organized and informal (citizens, groups of interests); “public communication” reflect only the range of political communications that corresponds to the level of rational democracies.

Ключові слова: комунікація; соціальна комунікація; політична комунікація; публічна комунікація; взаємодія.

Key words: communication; social communication; political communication; public communication; interaction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У політичній сфері сучасного українського суспільства є очевидними проблеми комунікації різних учасників публічної політики, як усередині самої системи державного управління, так і зовні, із суспільством. Проявами, водночас таки і причинами, наслідками (все це взаємообумовлені явища) проблем постають, зокрема: високий ступінь недовіри громадян до влади; розбіжність між очікуваннями виборців та невиконаними обіцянками переможців; порушення балансу доцентрових і відцентрових тенденцій у системі територіальної організації влади; недостатній рівень координації та узгодженості дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій; відсутність ефективного компромісу між гілками влади; компетенційні протиріччя між органами влади; незадовільний фаховий рівень працівників комунікативних підрозділів владно-управлінських структур; низька якість політичної еліти; неможливість створення ефективно діючої парламентської коаліції; відсутність формалізації парламентської опозиції; тощо. Усе це свідчить про те, що сучасні процеси публічної політики в Україні характеризуються низьким рівнем взаємодії держави і суспільства, головно інститутів влади і громадянського суспільства, – відсутністю раціонального «міжсекторального» діалогу між державою, бізнесом, громадськими (недержавними, некомерційними) організаціями у процесі прийняття політичних рішень.

Формування раціональної публічної комунікації має визначальну роль для всіх політичних процесів і цілей, оскільки без неї неможливо ні налагодити інформаційні зв'язки між державними та недержавними акторами у політичному просторі, ні легітимізувати владні рішення, а без цього неможливе порозуміння у демократичному суспільстві.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженню питань публічної комунікації, формуванню сучасного бачення її ролі у виробленні та реалізації політико-управлінських рішень присвячено чимало праць українських і зарубіжних учених, зокрема: М. О. Василюка, С. І. Вирового, М. М. Грачова, Н. К. Дніпренко, В. Г. Королька, М. Г. Лашкіної, М. М. Логунової, Л. П. Макаренка, Г. Г. Почепцова, О. Г. Пухкала, І. В. Рейтеровича, Є. О. Романенка, С. В. Ситник, С. О. Телешуна, О. Р. Титаренка, О. М. Чальцевої. Проте, попри наявність ґрунтовних наукових розвідок з цих питань, комунікативні відносини у публічній політиці надто довго перебували у тіні інших проблем, окремі аспекти публічної комунікації залишаються малодослідженими в Україні, тому є необхідність проведення нових досліджень у даній галузі, зокрема визначення термінології та з'ясування співвідношення основних понять.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз наукових підходів до розуміння сутності понять «комунікація», «соціальна комунікація», «спілкування», «політична комунікація», «публічна комунікація».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розгляд питання щодо визначення понять публічної комунікації у публічній політиці варто розпочати зі з'ясування змісту найзагальнішого поняття «комунікація».

Зразу зазначимо, що існує велика кількість підходів до трактування визначуваного поняття, ще більше самих дефініцій, які охоплюють різні аспекти комунікації, її найістотніші ознаки. Не маючи за мету аналіз усього спектру концепцій, виокремимо магістральні лінії розробки проблеми. У цьому нам допоможуть,

передусім, результати досліджень, що викладені у праці «Основи теорії комунікації» за редакцією доктора філософських наук, професора М. О. Василика [1]. Вважаємо їх необхідною і достатньою умовою нашого дослідження – вони дозволяють рухатись уперед, до певної мети, не заглиблюючись у деталі напрямків, що можуть бути об'єктами окремих наукових розвідок. До того ж у цій праці викладена думка, яка нам видається найбільш прийнятною.

Отже, вчені розглядають три підходи до розуміння поняття «комунікація», які, водночас, об'єднані одним завданням установити логічне відношення між поняттями «комунікація» і «спілкування».

Перший підхід полягає в ототоженні цих понять («інформаційний обмін у суспільстві») [1, с. 25].

Другий підхід пов'язаний з розділенням понять «комунікація» і «спілкування». У межах цього підходу існують різні гіпотези з неординарним наповненням обох категорій.

Перша гіпотеза: комунікація є вужчим поняттям, ніж спілкування.

Деякі автори розглядають комунікацію як один із аспектів (інформаційний) спілкування, яке має ще «... і практичний, матеріальний, і духовний, ... і практично-духовний характер». До того ж спілкування як таке є діалогічним, це «двонаправлений» процес, «... суб'єкт-суб'єктний зв'язок, де "немає відправника й одержувача повідомлень – є співрозмовники, співучасники спільної справи"», рівноактивні партнери, між якими циркулює інформація. (Виходить, що мета спілкування – не так обмін інформацією, як пошук спільної позиції, творення спільності людей, згуртованих спільною справою, залучення суб'єктів до взаємодії? – Н. Є.) Комунікація ж монологічна, це інформаційний зв'язок суб'єкта з об'єктом – людиною, твариною, технічним пристроєм, «однонаправлений» процес передачі повідомлень: інформація лине в один бік, від відправника до пасивного одержувача, який повинен інформацію «... прийняти, зрозуміти (правильно декодувати), добре засвоїти і відповідно до цього вчиняти» [1, с. 25–26].

Інші автори вважають, що спілкування має триєдину структуру, в якій комунікація є однією зі сторін. Ця комунікативна сторона являє собою обмін інформацією між індивідами, які спілкуються. Інтерактивна сторона спілкування полягає в організації взаємодії між індивідами, тобто в обміні не тільки знаннями, ідеями, але й діями. А перцептивна – це процес сприйняття і пізнання партнерами по спілкуванню один одного та встановлення на цій основі взаєморозуміння [1, с. 26].

Друга гіпотеза: комунікація є поняттям більш широким, ніж спілкування.

Комунікація залежно від цільових установок комунікаторів має три форми: «... 1) суб'єкт-суб'єктне відношення у вигляді діалогу рівноправних партнерів... (це – Н. Є.) і є спілкування; 2) суб'єкт-об'єктне відношення, яке властиве комунікаційній діяльності у формі управління, коли комунікатор розглядає реципієнта як об'єкт комунікативного впливу, засіб досягнення своїх цілей; 3) об'єкт-суб'єктне відношення, яке властиве комунікаційній діяльності у формі наслідування, коли реципієнт цілеспрямовано вибирає комунікатора як зразок для наслідування, а останній при цьому може навіть не усвідомлювати своєї участі у комунікаційному акті». Якщо комунікативне спілкування – це діалог співрозмовників, то «... управління і наслідування – монолог в усному, письмовому або пантомімічному (поведінковому) виді». Отже, тут спілкування розглядається як одна з форм комунікаційної діяльності [1, с. 26–27].

Третій підхід до проблеми співвідношення понять «комунікація» і «спілкування» базується на понятті інформаційного обміну. На думку прибічників цього підходу, спілкування не вичерпує всі інформаційні процеси у суспільстві, які охоплюють увесь соціальний організм, пронизують усі соціальні підсистеми, присутні в усіх фрагментах суспільного життя. Повідомлення у вербальному вигляді складають лише незначну частину інформаційного обміну у суспільстві, у решті випадків обмін інформацією здійснюється у немовних формах, а її носіями є не тільки невербальні сигнали (міміка, жести, інтонація тощо), але й речі, предмети, матеріальні носії культури. Саме тому поняття «спілкування» позначає лише ті процеси обміну інформацією, які являють собою специфічно людську діяльність, направлену на встановлення і підтримання взаємозв'язку і взаємодії між людьми, та здійснюються, передусім, вербально, за допомогою мови. Усі інформаційні процеси у суспільстві можна позначити терміном «соціальна комунікація». Отже, найзагальнішим поняттям стає «комунікація» (інформаційний обмін), менш широким – «соціальна комунікація» (інформаційний обмін у суспільстві) і найвужчим, що позначає особливий різновид «соціальної комунікації», який здійснюється переважно на вербальному рівні обміну інформацією у суспільстві, – «спілкування» [1, с. 28–29].

Така позиція загалом видається слушною і доцільною.

Для підсилення висловлюваної думки варто навести твердження деяких науковців про особливості комунікації як інформаційного обміну, двостороннього процесу. Так, Л. П. Макаренко цитує професора Г. Г. Почепцова, видатного українського теоретика і практика комунікацій: це «суть взаємовплив, взаємодія суб'єктів; комунікація... є двонаправленим зв'язком, здійснюваним в режимі діалогу...». І саме на цій особливості комунікації наголошує: «Якщо реакція відсутня, або "відповідь" реципієнта на повідомлення не почута, не врахована, подальша комунікація втрачає сенс...» [2, с. 427].

Ось інше висловлювання Г. Г. Почепцова про комунікативну взаємодію: «Під комунікацією ми будемо розуміти процеси перекодування вербальної у невербальну і невербальної у вербальну сфери. Історично комунікацією було саме це: примушування іншого до виконання тієї чи іншої дії. Тобто для комунікації суттєвим є перехід від говоріння Одного до дій Іншого. Саме заради цього реалізується передача значень між двома різними автономними системами, якими є дві людини» [3, с. 15]. На переконання Л. П. Макаренко, це «досить реалістична дефініція, в якій щоправда надто акцентується увага на слові "примушування", але в будь-

якому випадку, йдеться про те, що комунікація має слугувати досягненню бажаного результату... бажаних соціальних реакцій» [2, с. 427].

Цілком очевидно, що комунікація (в її соціальному звучанні), яка розуміється як процес обміну інформацією між двома або більше особами за допомогою вербальних і невербальних засобів, виникає й існує тільки у людському середовищі, в її основі лежить уміння людини розмовляти, спілкуватися один з одним. І, власне кажучи, суспільство як цілісний соціальний організм, єдина система не може існувати без комунікативних зв'язків між людьми. Комунікація є тим процесом, який виникає у суспільстві й, водночас, забезпечує його утворення; разом вони існують і розвиваються.

За підсумками розгляду питання про зміст зазначених понять і відношення між ними, залишаючи поза увагою технічний та біологічний аспекти комунікації як такі, що не вкладаються у межі предмета дослідження, та зосереджуючись на соціальному контексті, вважаємо цілком коректною синонімізацію понять «комунікація» і «соціальна комунікація» при викладенні одержаних результатів дослідження. Враховуючи, що об'єктом дослідження є публічна політика (заснована на механізмах публічного узгодження інтересів різних груп), не буде помилкою й використання терміна «спілкування».

Політика, як будь-яка сфера діяльності людини, закономірно має комунікативну основу, що проявляється у конкретно-історичних формах інформаційної взаємодії, спілкування різних акторів – індивідів, соціальних груп й інститутів, з приводу влади у суспільстві. Політика існує у полі комунікативних процесів, різних способів інформаційної взаємодії їх учасників. Тим самим політичні комунікації створюють специфічне соціально-інформаційне поле політики.

Політичні комунікації являють собою одночасно і форму існування суспільно-політичних відносин, і спосіб організації контактних зв'язків політичних акторів на основі цілеспрямованого обміну інформацією для виконання своїх функцій у площині політики. Політичні комунікації сприяють інтеграції політичної сфери, структурують політичне життя, обумовлюють свідоме управління політичною системою, розвиток політики у цілому. Створюючи можливість впливу різних політичних поглядів на соціальні інститути, світогляд громадян, політичні комунікації забезпечують стійкі зв'язки політичної сфери з іншими сферами життя суспільства.

Незважаючи на те, що роль політичної комунікації непинно зростає, наукова думка не завжди може адекватно відобразити внутрішні зв'язки цього складного явища, зрозуміти сенс його історичних змін та спрогнозувати їхній подальший розвиток. Політична комунікація характеризує сутнісні параметри політики як особливої форми відносин, взаємодії між людьми, повною мірою відображає всі аспекти процесу формування і підтримання усталених контактів конкуруючих за владу політичних акторів.

На основі того, що вже з'ясовано, можна впевнено стверджувати, що у чисто термінологічному плані поняття «політична комунікація» похідне від «комунікації», має ознаки родового поняття «соціальна комунікація», близьке за значенням до «спілкування».

У своєму сучасному розумінні термін «комунікація» закріпився у політичній літературі не так уже і давно, десь у другій половині ХХ ст., до цього його використовували як технічний термін. Хоча окремі характеристики, які охоплюються зараз цим поняттям, з'явилися раніше – ймовіріше, одним із перших уживань «комунікації» у політологічному контексті слід вважати твердження німецького вченого Ф. Ратцеля, яке відносять до початку ХХ ст., про те, що «передача інформації у політичному відношенні є найважливішою з усіх комунікаційних послуг» [цитата за: 4, с. 77].

Поява поняття «політична комунікація» безпосередньо пов'язана з демократизацією політичних процесів у світі, виникненням та поширенням нових інформаційних технологій, розвитком кібернетичної теорії.

Як зазначають дослідники проблем політичної комунікації, Н. Вінер, засновник теорії кібернетики, припускав, що всі явища навколишнього світу можуть бути пояснені з погляду інформаційного обміну, циркуляції інформації. На його думку, політична комунікація – це процес створення, відправлення, отримання і обробки повідомлень, які істотно впливають на політику. Цей вплив може бути як прямим, так і опосередкованим, його результати можуть виявлятися як негайно, так і через певний час. Про прямий (або безпосередній) вплив можна говорити стосовно таких видів політичної діяльності, як заклик до участі у виборах, звернення за підтримкою того або іншого політичного курсу, пропозиція схвалити й прийняти або, навпаки, вимога відхилити конкретний законопроект. Опосередкований (або непрямий) вплив повідомлень виявляється у тому, що вони можуть використовуватись для створення якихось «ідеальних моделей», «образів» дійсності та стереотипів, що впливають на політичну свідомість і поведінку політичних еліт та громадськості. Творцями і відправниками повідомлень можуть бути політики, журналісти, представники груп інтересів або окремі індивіди. Принципово важливим для автора є те, що повідомлення має політичний результат, впливаючи на свідомість, переконання і поведінку індивідів, спільнот, інститутів, а також на середовище, в якому вони існують [4, с. 78–79].

Цікавим видається наведене у літературі визначення політичної комунікації німецьким соціологом і політологом К. В. Дойчем: «нервова система державного управління». Політичні повідомлення він уважав «...чинником, що обумовлює політичну поведінку» [цитата за: 4, с. 79].

Також звертають нашу увагу на думку Ж.-М. Коттре, французького політолога, для якого роль комунікації у політичному житті суспільства зіставна із значенням кровообігу для організму людини. Так само її можна назвати «джерелом життєвої сили» чи «материнським молоком політики», оскільки політична комунікація є тією необхідною субстанцією, сполучною ланкою, яка поєднує різні частини політичної системи суспільства і дає можливість їм функціонувати як єдине ціле [4, с. 79].

Серед сучасних підходів до тлумачення політичної комунікації оцінюється як достатньо повне визначення, що було запропоноване французьким політологом Р.-Ж. Шварценбергом: це «процес передачі політичної інформації, завдяки якому вона циркулює від однієї частини політичної системи до іншої та між політичною системою та соціальною системою». Таким чином, стверджує автор, «іде безперервний процес обміну інформацією між індивідами і групами на всіх рівнях» [цитати за: 4, с. 79–80].

Російський учений М. М. Грачов розглядає політичну комунікацію як «...смысловий аспект взаємодії суб'єктів політики шляхом обміну інформацією у процесі боротьби за владу або її здійснення». Автор наголошує, що політична комунікація «...пов'язана з цілеспрямованою передачею та вибіркоким сприйманням інформації, без якої неможливий рух політичного процесу». Він солідаризується зі своїм колегою Ю. В. Ірхіним і наводить слова останнього про те, що «політична комунікація постає як специфічний вид політичних відносин, яким суб'єкти, що домінують у політиці, регулюють виробництво та розповсюдження суспільно-політичних ідей свого часу» [5, с. 51].

Українська дослідниця Л. П. Макаренко звертає увагу на наголос, який зроблений на тому, що обмін інформацією є необхідним у процесі боротьби за владу. Авторка висновок: «З'ясування потреб і інтересів суспільства першочергове завдання для тих, хто змагається за владні позиції. Нехтувати інформаційними посланнями соціуму може хіба що той, хто не відчуває конкуренції, але в такому випадку не може йти мова про демократію» [2, с. 427]. Ми повністю погоджуємось з цим. Очевидно, що той, хто бореться за владу, її утримання та здійснення, приречений на контакти з іншими політичними акторами, на політичне спілкування зі своїми громадянами.

Окремо хотілось би підкреслити, що істотною ознакою політичної комунікації як політико-комунікативного процесу обміну інформацією у ході конкретної діяльності політичних акторів є те, що мова йде не про «політичну інформацію взагалі», а про інформацію, яка є семантично значущою у політичному контексті у певній ситуації. Тут виникає необхідність уточнення, що слід розуміти під «політичною інформацією» та «політично значущою інформацією».

Поняття «політична інформація» охоплює всю сукупність відомостей про факти (події, явища, процеси, об'єкти, особи, організації), що стосуються політичної сфери суспільства. При цьому інформація про будь-яку суспільну проблему може стати політичною інформацією, якщо її пов'язують з питаннями влади, владних відносин.

Поняття «політично значуща інформація» охоплює «...зміст усієї сукупності повідомлень, які змінюють стан політичних акторів у процесі їхньої суспільно-практичної діяльності, що спрямована на завоювання, утримання чи використання влади» [4, с. 83].

Залежно від конкретної ситуації не всяка політична інформація стає політично значущою для конкретного актора. Водночас складовою політично значущої інформації може стати зміст повідомлення про події в інших сферах суспільного життя, якщо воно стосується інтересів якогось політичного актора. Так, це можуть бути відомості про факти з області економіки (наприклад, інформація про покращання чи погіршення економічної ситуації у регіоні або країні у цілому, що поширюється у період виборчої кампанії), культури (наприклад, інформація про наукові, мистецькі досягнення того чи іншого кандидата) і навіть інформація суто технічного характеру (наприклад, характеристики національної системи протиракетної оборони, що розробляються у певній країні, як аргумент на користь наступальних або оборонних стратегій кандидата у президенти країни-суперника).

Автори навчального посібника «Публічна політика» зауважують, що «під політичними комунікаціями в теоретичному плані часто розуміють різноманітні соціальні контакти, які виникають як у публічній сфері, так і у зв'язку з впливом політичних акторів на політичні події» [6, с. 51].

Дослідивши різні підходи і тлумачення, власне визначення запропонувала Л. П. Макаренко: «політична комунікація є складним процесом, що включає в себе створення, передачу та обробку різноманітних за формою, різноспрямованих повідомлень, обмін якими ведеться на горизонтальному та вертикальному рівнях за допомогою прямого та опосередкованого зв'язку між різними суб'єктами політики та елементами суспільства вцілому» [2, с. 427].

Аналіз ідей, інтерпретацій і визначень політичної комунікації, які викладені у працях українських та зарубіжних науковців, дозволяє зробити висновок, що автори найчастіше розглядають політичну комунікацію в основному через триєдиний підхід як процес передачі, обробки і обміну політичними повідомленнями, зміст яких становить інформація, що пов'язана з питаннями влади і владних відносин.

Акцентуючи увагу на цьому «смысловому аспекті» взаємодії суб'єктів політики, дослідники вважають принципово важливим те, що «...головним чинником, який визначає сутність і особливості терміна "політична комунікація", уявляється функціональне призначення інформації, що розповсюджується. Це інформація, що обслуговує політичні структури та має вплив на прийняття політичних рішень» [4, с. 81]. Не менш значною є та обставина, що ця інформація є політичною не взагалі, а політично значущою у конкретній ситуації.

Останнім часом політичну комунікацію розглядають не тільки як процес, як конкретну суспільно-практичну діяльність політичних акторів у формі обміну політично значущою інформацією з метою впливу на свідомість та дії інших акторів. Політичну комунікацію характеризують як одну із функцій політичної системи суспільства, яка забезпечує зв'язок між її компонентами.

Підсумовуючи розгляд питання щодо тлумачення політичної комунікації, можна сформулювати таке визначення: політична комунікація, як різновид соціальної комунікації, представляє собою особливу форму

інформаційного обміну – обміну політично значущою інформацією, систему взаємодій політичних акторів з приводу влади, владних відносин, результатом яких є цілеспрямований вплив акторів один на одного та соціальну структуру (суспільство) у цілому.

Будучи окремою формою соціоінформаційної взаємодії, політична комунікація передбачає наявність як основних складових цього процесу, так і характерних властивостей тих контактів, які виникають у політичній сфері суспільного життя. Так, у публічній політиці поняття «політична комунікація» збагачується участю неполітичних акторів, формально організованих та неформальних (громадян, груп інтересів), які долучаються до політичного процесу для спільного розв'язання суспільних (загальних) проблем.

У міру того, як відбувалась демократизація соціального життя (що сприяло активізації політичної ролі різних акторів) і особливо формування постіндустріального, інформаційного суспільства, зростала роль комунікації у політичній сфері. XXI ст. ознаменувалось бурхливим розвитком передових технологій та формуванням супермасового інформаційного середовища, зростанням ролі комунікації у відкритому глобалізованому просторі, становленням багатовекторної системи політичних гравців та їхніх активних комунікацій.

«Світ навколо стає все менш визначеним, його структури все менш довговічними... На місце визначеної і цілком матеріальної основи інформаційного суспільства – капіталу та праці, приходять безмежні інформація та знання; ...на місце вертикальних схем організації та управління... приходять розмиті схеми мереж..., кордони держав і спільнот зникають при можливостях усеохоплюючих комунікацій, непорушні істини стають усе більш сумнівними, ...влада сили і грошей переходить до влади інформації; "класи" з їхніми жорсткими соціальними кордонами замінюються розмитими "інформаційними спільнотами", що постійно перебудовуються» [7].

У цьому контексті сам факт формування публічної комунікації став визначальним для всіх інших політичних процесів і цілей, оскільки без неї неможливо ні налагодити інформаційні зв'язки між державними інститутами та населенням, громадянським суспільством, між державними та недержавними акторами у політичному просторі, ні легітимізувати владні рішення, а без цього неможливе порозуміння у демократичному суспільстві.

У межах різних дослідницьких підходів учені, визначаючи поняття «публічна комунікація», акцентують увагу передусім на її функціональній спрямованості. Йдеться про направленість під час передачі інформації на реалізацію суспільного інтересу із одночасним наданням інформації публічного статусу.

Український науковець Є. О. Романенко стверджує, що «у межах сучасного суспільства в умовах розвитку мас-медіа, громадянського суспільства спостерігається розширення сфери функціонування публічних комунікацій. Саме тому під публічними комунікаціями необхідно розуміти складний процес взаємодії органів державної влади через мас-медіа шляхом формування відповідних поглядів, уявлень та інтересів різних прошарків суспільства» [8, с. 17]. Розглядаючи публічну комунікацію як засіб транспарентності державного управління, автор висновок: «під публічною комунікацією у системі державного управління доцільно розуміти вид усного спілкування органів державної влади, за допомогою якого відбувається передача офіційної інформації громадськості» [8, с. 18].

Основними формами громадської участі у процесах прийняття державних рішень, які можуть гарантувати налагодження конструктивних взаємовідносин між органами державної влади та громадськістю, Є. О. Романенко вважає:

- «...– інформування (відкритий доступ до надання об'єктивної та своєчасної інформації);
- консультації в режимі реального часу для ідентифікації громадської думки та розроблення відповідних пропозицій;
- діалог шляхом проведення слухань, громадських форумів та інших публічних форм із зацікавленими учасниками державно-громадської взаємодії;
- партнерство, яке реалізується через спеціально створені групи експертів, які надають консультації з відповідних питань, що становлять суспільний інтерес» [8, с. 25].

Якщо звернути увагу на проблему трактування публічних комунікацій у загальному вимірі, то варто навести позиції представників сучасної італійської школи теорії комунікацій, яка має багато оригінальних напрацювань.

Так, російський дослідник зв'язків з громадськістю О. Д. Кривоносов цитує П. Мачіні, на думку якого публічні комунікації – це «простір символічної діяльності суспільства, в якому, внаслідок процесів соціальної диференціації, взаємодіють та вступають у конкуренцію різні системи з метою утвердити свою точку зору з питань суспільного інтересу» [9]. У цьому контексті йдеться про те, що публічна комунікація передбачає формування певного публічного (суспільного) простору, в якому відбувається певний процес соціального дискурсу (включаючи і конфлікти інтересів) між різними суб'єктами публічної сфери з метою формування певної громадської думки.

За визначенням ще одного італійського дослідника Ф. Фаччоліні, як зазначає О. Д. Кривоносов, публічні комунікації слід розглядати як «...контекст та інструмент, який дозволяє різним суб'єктам публічної сфери вступати у взаємовідносини між собою, зіставляти точки зору та цінності, щоб досягнути спільної мети, що полягає у здійсненні завдань суспільного інтересу» [9]. Тут йдеться про стратегічну спрямованість публічних комунікацій на реалізацію суспільних потреб та інтересів.

Також нашу увагу звертають на погляди С. Роландо, якого вважають засновником італійської теорії публічних комунікацій, щодо структури публічних комунікацій: «...система публічних комунікацій складається з наступних елементів: політичні комунікації, які здійснюються партіями або політичними діячами з метою впливу у сфері політики; комунікації "соціальної солідарності"..., що мають на меті просування ідей та ініціатив соціального характеру; інституціональні комунікації, які виходять від державних органів і призначені для інформування громадськості, а також для просування іміджу інституціональних суб'єктів публічної сфери» [9].

Отже, поняття публічної комунікації варто розглядати через розуміння змісту публічного простору (публічної сфери), де відбуваються різноманітні соціальні контакти щодо формування суспільно значущих цілей і завдань.

На наш погляд, сутність публічної сфери (простору) з достатньою необхідністю розкривають її функції.

Аналізуючи основні проблеми розвитку публічної сфери в Україні, І. В. Рейтерович визначає п'ять найважливіших функцій публічної сфери, що забезпечують взаємодію держави і суспільства (різноманітних груп інтересів) з приводу спільних проблем. «По-перше, це функція артикуляції та агрегації суспільних інтересів, тобто перетворення соціальних очікувань у конкретні політичні вимоги, а також узгодженням приватних вимог та потреб, установлення між ними певної ієрархії та вироблення на цій основі спільних групових цілей, що, у свою чергу, суттєво знижують соціальну напруженість у суспільстві, закладають основи для консенсусної демократії, що в подальшому сприяє адаптації політичної системи до нових умов функціонування. По-друге, функція публічного контролю за діяльністю влади (публічна сфера має нормативний статус і вважається тим місцем, усередині якого державні справи можуть піддаватися постійній громадській перевірці). По-третє, інформаційно-комунікативна функція (відкрита комунікація в публічній сфері має дискурсивну функцію, будучи форматом, що дає змогу здійснювати широкий обмін ідеями, думками та аргументами). По-четверте, функція впливу на формування публічної політики. По-п'яте, функція політичної освіти громадян (публічна сфера – це своєрідне об'єднання експертів, які дають оцінку різноманітним явищам політичного та соціально-економічного життя) та, частково, формування політичної еліти (через так званих лідерів громадської думки, громадських активістів тощо)» [10, с. 57].

Зазначені вище функції дозволяють також установити співвідношення між публічними і політичними комунікаціями.

Тут можемо окреслити загальні риси підходу до розрізнення понять: «публічні комунікації» у певному сенсі є ширшим поняттям, ніж «політичні комунікації», оскільки охоплює, скажімо, й дії неполітичних акторів; «публічні комунікації» відображають лише той спектр політичних комунікацій, які відповідають «...рівню раціональних політичних систем» [6, с. 51], відбуваються в умовах, «...коли існує вільний і безкоштовний доступ до інформації для населення, влада контролюється з допомогою дискусій, інформація розподіляється рівномірно, а громадська думка існує в середовищі з чіткими політичними альтернативами» [цитата за: 6, с. 51].

Тому можна визначити публічну комунікацію як форму соціальної комунікації, яка реалізується у публічній сфері (просторі), представлена системою взаємодій політичних і неполітичних акторів в умовах, які дають можливість активізувати участь громадян у політичному процесі і через соціально-політичний дискурс сформувати суспільно значущі цілі. Публічні комунікації охоплюють різноманітні соціальні контакти, у тому числі ті, які виокремлені як політичні, але лише той їх спектр, що відповідає рівню раціональних демократій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Аналіз наукових підходів до розуміння сутності базових понять публічної комунікації у публічній політиці дозволив з'ясувати й уточнити зміст таких понять, як «комунікація», «соціальна комунікація», «спілкування», «політична комунікація», «публічна комунікація», та сформулювати відповідні дефініційні конструкції. Зокрема, політична комунікація, як різновид соціальної комунікації, є особливою формою інформаційного обміну – обміну політично значущою інформацією, системою взаємодій політичних акторів з приводу влади, владних відносин, результатом яких є цілеспрямований вплив акторів один на одного та соціальну структуру (суспільство) у цілому. Публічна комунікація, як форма соціальної комунікації, що реалізується у публічній сфері (просторі), представляє собою систему взаємодій політичних і неполітичних акторів в умовах, які дають можливість активізувати участь громадян у політичному процесі і через соціально-політичний дискурс сформувати суспільно значущі цілі.

Що стосується перспектив подальших досліджень, то вони полягають у визначенні місця і ролі публічної комунікації у формуванні публічної політики в Україні.

Список літератури.

1. Основы теории коммуникации : учебник [Электронный ресурс] / под ред. проф. М. А. Василика // Электрон. б-ка фак. журналистики Белорус. гос. ун-та. – М. : Гардарики, 2003. – 615 с. – Режим доступа : <http://journ.bsui.by/elib/1-o/93-osnovy-teorii-kommunikatsii-pod-red-m-a-vasilika-m-2003.html>
2. Макаренко Л. П. Політична комунікація як визначальна складова демократичної політичної системи / Л. П. Макаренко // Гілея : науковий вісник. – Серія : Політичні науки. – 2014. – Вип. 82. – С. 425–430.
3. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М. : «Рефл-бук», К. : «Ваклер», 2001. – 656 с.

4. Грачев М. Н. Политическая коммуникация: понятие, сущность / М. Н. Грачев // Политическая коммуникативистика: теория, методология и практика / под ред. Л. Н. Тимофеевой. – М. : Рос. ассоц. полит. науки (РАПН) ; Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2012. – С. 77–90.
5. Грачев М. Н. Политика: коммуникационное измерение : моногр. / М. Н. Грачев. – Тула : Изд-во Тул. гос. педагог. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2011. – 172 с.
6. Публічна політика : навч. посіб. / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. – Київ : НАДУ, 2016. – 340 с.
7. Наумов С. А. Игра как способ представления реальности публичных коммуникаций [Электронный ресурс] / С. А. Наумов // Вопросы философии. – 2008. – Режим доступа : <http://naukarus.com/igra-kak-sposob-predstavleniya-realnosti-publichnyh-kommunikatsiy>
8. Романенко Є. О. Публічна комунікація як засіб транспарентності державного управління / Є. О. Романенко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – Київ : НАДУ, 2014. – Вип. 1. – С. 15–26.
9. Кривоносов А. Д. PR-текст в системе публичных коммуникаций [Электронный ресурс] / А. Д. Кривоносов. – 2-е изд., доп. – СПб. : «Петербургское Востоковедение», 2002. – Режим доступа : http://www.studmed.ru/view/krivonosov-ad-pr-tekst-v-sisteme-publichnyh-kommunikacij_d3d4e9d0057.html
10. Рейтерович І. В. Особливості розвитку публічної сфери в Україні: проблеми та перспективи / І. В. Рейтерович // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – Серія : Політичні науки. – 2015. – № 4. – С. 55–61.

References.

1. Vasilik, M. A. (2003), *Osnovy teorii kommunikacii* [Fundamentals of the theory of communication], P. 615, [Online], available at: <http://journ.bsu.by/elib/l-o/93-osnovy-teorii-kommunikatsii-pod-red-m-a-vasilika-m-2003.html>
2. Makarenko, L. P. (2014), "Political Communication as a Defining Element of a Democratic Political System", *Hileia: naukovyi visnyk. – Seriya : Politychni nauky*, vol. 82, pp. 425–430.
3. Похерцов, G. G. (2001), *Teorija kommunikacii* [Communication Theory], Moscow: «Refl-buk», Kyiv: «Vakler», P. 656.
4. Grachev, M. N. (2012), *Politicheskaja kommunikacija: ponjatie, sushhnost'* [Political Communication: Concept, Essence], *Political Communication Studies: Theory, Methodology and Practice* / ed. L. N. Timofeeva, Russian Association of Political Science; Russian Political Encyclopedia, Moscow, Russia, P. 77-90.
5. Grachev, M. N. (2011), *Politika: kommunikacionnoe izmerenie* [Politics: communication dimension], *Izd-vo Tul. gos. pedagog. un-ta im. L. N. Tolstogo, Tula, Russia*, P. 172.
6. Teleshun, S. O. Sitnik, S. V. Rejterovich, I. V. and others (2016), *Publichna politika* [Public Policy], NADU, Kyiv, Ukraine, P. 340.
7. Naumov, S. A. (2008), "The game as a way of presenting the reality of public communications", *Voprosy filosofii*, [Online], available at: <http://naukarus.com/igra-kak-sposob-predstavleniya-realnosti-publichnyh-kommunikatsiy>
8. Romanenko Ye. O. (2014), "Public Communication as a Means of Transparency of Public Administration", *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, vol. 1, pp. 15–26.
9. Krivonosov, A. D. (2002), *PR-tekst v sisteme publichnyh kommunikacij* [PR text in the public communications system], [Online], available at: http://www.studmed.ru/view/krivonosov-ad-pr-tekst-v-sisteme-publichnyh-kommunikacij_d3d4e9d0057.html
10. Reiterovych, I. V. (2015), "Features of the Public Sector Development in Ukraine: Problems and Prospects", *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. – Seriya : Politychni nauky*, vol. 4, pp. 55–61.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2019 р.